

Kadına Yönelik Şiddetin Arkasındaki Dini, Mistik ve Felsefi Düşünce

The Religious, Mythic and Philosophical Thought Behind The Violence Against Women

Özlem KAPLAN*

ÖZET

Evrensel bir sorun olan şiddet, modern çağın toplumsal bir hastalığıdır. 15-49 yaş arasındaki her üç kadından biri yakını veya birlikte olduğu erkek tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve psikolojik sağlık da dahil olmak üzere birçok sağlık sorunu riskini artırmakta ve ilerleyen boyutlarda mortaliteye dahi neden olabilmektedir. Aynı zamanda kadına yönelik şiddet hem sosyal bir sorun hem de birçok sosyal sorunun kaynağıdır. Bu nedenle kadına yönelik şiddetin önlenmesi bir gerekliliktir. Şiddetin önlenmesi için öncelikle şiddetin altında yatan çok boyutlu nedenlerin bilinmesi gerekir. Belirtilen nedenler genellikle biyolojik, psiko-sosyal, sosyo-kültürel, ekonomik ve diğer başlığı altında incelenirken, şiddetin altında yatan temel düşünceleri oluşturan tarihi sürece fazla yer verilmemektedir. Bu nedenle, derlemede kadına yönelik şiddetin altında yatan mistik, dini ve felsefi düşünceleri örnekleriyle açıklamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, felsefe, kadın, mitoloji, şiddet

ABSTRACT

Violence, which is a universal problem, is a social disease of the modern age. One out of every three women between the ages of 15-49 is subjected to violence by their relative or the man they are with. Violence against women increases the risk of physical health problems, including sexual health, reproductive health and mental health, as well as causing mortality in progressive dimensions, as well as a social problem and a source of many social problems. Therefore, prevention of violence against women is a necessity. In order to prevent violence, it is necessary to know the multidimensional reasons underlying the violence. While the stated reasons are generally examined under the heading of biological, psycho-social, socio-cultural, economic and other, not much is given to the historical process that constitutes the basic ideas underlying violence. For this reason, it is aimed to explain the mystical, religious and philosophical ideas underlying violence against women with examples.

Key Words: Mythology, philosophy, religion, violence, women

Sorumlu Yazar:

Adı Soyadı: Arş. Gör. Özlem KAPLAN

Adres: Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

e-mail: ozlem.kaplan@erciyes.edu.tr

* Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

GİRİŞ

Motivasyonel Sosyal yapıda sıklıkla modern çağın toplumsal bir hastalığı olarak kendini gösteren ve birçok zararı olan şiddet, evrensel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu problem, her geçen gün artarak devam etmektedir. Şiddete maruz kalanlar içerisinde en çok etkilenen grup ise kadınlardır. Ne şekilde olursa olsun ve kime uygulanırsa uygulansın şiddetin her türlü bireylerde yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Ancak kadına karşı uygulanan şiddet, sadece bireyde değil aynı zamanda toplumda da ciddi sorunlara yol açmaktadır. Kadına yönelik şiddet; cinsiyete dayanan, kadını inciten ve ona zarar veren fiziksel, cinsel, ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde veya özel yaşamda kadına baskı uygulanması ve kadının özgürlüğünün keyfi kısıtlanmasına yol açan her türlü davranıştır. Şiddet her yaşta, her gelir ve öğrenim düzeyindeki, evli, bekar ya da boşanmış kadınlarda görülmektedir. (1)

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 2019 verilerine göre 15-49 yaş arasındaki her üç kadından biri yakını veya birlikte olduğu erkek tarafından şiddete maruz kalmaktadır. (2) Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadınlar hayatlarının bir noktasında şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmaktadır. (3)

Kadın cinayetlerini durduracağız formunun raporuna göre 2008-2019 yılları arasında 3185, 2019 yılında ise 474 kadın erkek şiddeti nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bu kadınların %68'i eşi, babası, erkek arkadaşı, akrabası, oğlu, kardeşi veya eski erkek arkadaşı gibi tanıdığı bir erkek tarafından öldürülmüştür. Aynı rapora göre; kadınların %60,9'u belki de en güvende hissetmeleri gereken yer olan evlerinde katledilmiştir. Kadına yönelik şiddet, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve psikolojik sağlık da dahil olmak üzere birçok sağlık sorunu riskini artırmakta ve ilerleyen boyutlarda mortaliteye dahi neden olabilmektedir. Aynı zamanda kadına yönelik şiddet hem sosyal bir sorun hem de birçok sosyal so-

runun kaynağıdır. Bu nedenle kadına yönelik şiddetin önlenmesi bir gerekliliktir. (4)

Kadına yönelik şiddeti önlemek için ulusal ve uluslararası düzeyde birçok eylem planı, uygulamalar yapılmakta fakat uygulamaların etkinliği istenilen düzeye ulaşmamaktadır. Şiddetin önlenmesi için öncelikle şiddetin altında yatan çok boyutlu nedenlerin bilinmesi gerekir. Bu nedenler genellikle biyolojik, psiko-sosyal, sosyo-kültürel, ekonomik ve diğer başlığı altında incelenirken, bu düşünce patolojisini oluşturan tarihi sürece fazla yer verilmemektedir. Bu çalışmada kadına yönelik şiddetin altında yatan mistik, dini ve felsefi düşünce örnekleriyle açıklanacaktır. (1)

Şiddet insanın varoluşundan itibaren süregelen bir olgudur. İnsanlık, ilkel çağlardan günümüz modern dünyasına kadar pek çok evre geçirmiş, tarih sahnesinde uzlaşılar, savaşlar, barışlar, yıkımlar gibi pek çok olay yaşanmıştır. Yaşanan bu olaylar, ilk aşamadan son aşamaya gelinceye kadar şiddeti de beraberinde getirmiştir. Bunun en büyük kanıtı, bugün şiddetin uygulanması, artan bir ivme göstermesi, çeşitlenmesi ve yıkıcı etkilerinin dünyayı hala büyük boyutta etkilemesidir.

Kadına Yönelik Şiddetin Altında Yatan Mistik Düşünce

Kadına şiddetin ilk bulguları 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Araştırmacılar erkek mumya kemiklerinde %9-20 kırığa rastlarken, kadın mumyalarda %30-50 arasında kırık kemiğe rastlamışlardır. (5) Şiddette cinsiyet ayrımcılığının ne zaman, nerede başladığını söylemek zor olsa da Milattan Önce (M.Ö.) 8. yüzyıl Doğu Akdeniz olarak belirtilebilir. O dönem Antik Yunanistan ve Antik İsrail'de yaradılış öyküleri yaygındır. Bu öykülerde insanın günahları anlatılıp, bunların yol açtığı sefalet ve acıların nedeni kadınlara ve özellikle de onların karakter zayıflıklarına bağlanmaktadır. Her iki kültürün bilinen söylemleri, antikçağı izleyen dönemle-

rin Batı kültürlerinde de aynen yer bulmuştur. Bu aktarımda çok etkili iki figür, Yahudi geleneklerindeki günahkar 'Eva' (Havva), diğeri ise Eski Yunanlıların Pandora'sıdır. (6)

Yunanlılar, demokrasiyi ilk uygulayan toplum olmalarının yanı sıra kadından nefret konusunda günümüze kadar süren olumsuz kadın imajının doğmasında da önemli bir rol oynamışlardır. Hesiodos'un Pandora söyleminde, kadınlar henüz ortaya çıkmadan önce, erkeklerin kendi kendilerine yeterlilik içinde ve Tanrıların yoldaşı olarak her türlü kötülükten, sefaletten ve acılardan uzak kaldıkları anlatılmaktadır. (7)

Tevrat ve İncil'de yazılı yaratılış öykülerinde de olduğu gibi, kadın ancak sonradan akla gelen biridir. Ama Yunan söylencesinde buna kötü niyet de eklenmiştir. Tanrıların babası Zeus, erkekleri cezalandırmak için ateşin sırrını vermemiş ve onların hayvanlar gibi çiğ et yemeye devam etmelerine karar vermiştir. Buna karşılık ilk erkekleri yaratmış olan yarı Tanrı Prometheus, ateşi gökyüzünden çalarak yeryüzüne indirmiştir. Bu kandırılmaya çok öfkelenen Zeus, bir armağan verme bahanesiyle, erkeklere örneği görülmemiş bir kötülük tasarlamıştır. Vereceği bir armağanla hem erkeklerin eğlenmesini sağlayacak hem de onların, felaketleriyle sarmaş dolaş yaşamalarına yol açacaktır. Gökyüzünün ortak armağanı Pandora yani 'Güzel Felaket'tir. Kötülük simgesi ve insanlık için büyük acılara neden olan kadın cinsi, bütün kadın sürülerinin hepsi ondan türemiş ve erkeğinin zavallı fakirliğine değil, bolluk ve zenginliğine ortak olmak için ona yoldaş olmuştur. (7,8)

Zeus, emrindeki Olympus Tanrıları'na, Pandora'ya hayvanca bir güdü ve düzenbaz bir davranış vermelelerini emredip, sonra da onu Prometheus'un kardeşi Epimetheus'a armağan olarak göndermiştir. Epimetheus, Pandora'nın çekiciliğine dayanamayarak onu kendisine eş yapmıştır. Pandora, kapağı bir mühürle kapatılmış ve Tanrılar tarafından hiç açılmaması emredilerek kendisine hediye edilmiş bir küpü de çeyiz olarak beraberinde getirmiştir. Ama Pandora, küpün

içine bir göz atmak için duyduğu güçlü isteğe dayanmayıp küpü açmıştır. O andan itibaren insanlar üzüntüye, zamanından önce yaşlanmaya, hastalığa ve acılar içinde ölüme mahkûm edilmişlerdir. Kadın erkeğe, ölümlü bir insanın, soyu ve yaşamdaki yüksek amacı ne olursa olsun, en aşağılık hayvan gibi dünyaya geldiğini hatırlatacaktır. Eski Yunan'da doğa, erkeklerin kendi yüksek varlıklarına karşı bir tehdit oluşturmaktaydı ve kadın, doğanın en güçlü ve en baştan çıkarıcı temsilcisiydi. Bu yüzden kadın, insan türünün devam etmesinin garantisi olmasına karşın insan olmaktan alıkonulmalıydı. Kadın aşağılanmalıydı çünkü cinsel arzuyu yaratarak, insanları kurtuluşu olmayan bir doğum, ölüm döngüsünün içine sokmaktaydı. Yunanlılar Pandora'ya sadece insanın ölümlü oluşunun suçunu yüklememiş, ayrıca kadının, erkeğin antitezi olduğunu ve kendi sınırları içinde kalmaya zorlanması gereken öteki olarak kalması gerektiğini de savunmuşlardır. (7-9)

Kadına Yönelik Şiddetin Altında Yatan Dini Düşünce

Giderek kurumsallaşan kadına düşmanlık, Hıristiyanlığın yayılması ve ilk günah öğretisinin benimsenmesinden sonra dramatik bir değişim geçirmiştir. Bu yeni dinin güçlü ve yaygın bir kadın düşmanlığına ilişkin görüşü genelde üç kaynaktan beslenmiştir. İlk Hıristiyanlar, Yahudilerden "ana günah" söylencesini ve bunun yol açtığı utanma duygusunu, daha sonraları Antik Yunandan, Platon'un düalist felsefesini ve üçüncü olarak Aristoteles'ten de kadınların doğalarında var olan değersizliklerinin "bilimsel kanıtlarını" devralmışlardır. Hıristiyanlık da bu korkunç karışıma, Tanrı'nın İsa'nın kişiliğinde insanların kaderlerine hükmederek onları ölümden, günahattan, acıdan ve bir kadının neden olduğu tüm kötü sonuçlardan kurtaracağını müjdeleyen özgün bir tez eklemiştir. (10)

Kadın sokakta aşağılanırken, kilise saygı görmektedir. Bir kilisenin iç mekânında mavi mantolu genç bir kadın heykeli bulunmaktadır. Kadının başında yıldızlarla örülmüş bir taç vardır ve çıplak, küçük ayaklarıyla kıv-

rılmış bir yılanın başını ezmektedir. Yılan, çatal dişini kıpkızıl açılmış ağızından dışarı uzatmıştır. Ama akıttığı zehrin, kadına hiçbir şey yapmadığı görülmüş ve bu koca dev, şeytan denen bu yaşlı yılan, tüm dünyayı baştan çıkararak bu iblis dışarı atılıyor, tutularak yere çarpılıyor ve çevresindeki melekler de onunla birlikte etrafa savruluyor. Bakire bir kadın tartışmasız saflığının gücü ile şeytanı yok ediyor. Yenilgiye uğratılan bu kötü yaratık, bedensel ilişkide cinsel arzunun ve söylenmeyen tutkuların günahı olarak imgelenmiş ve arzuya karşı kazanılan zafer bir kişi ile ilişkilendirilmiştir. Yani toplumun kadına belirlediği rol, cinsel arzularını gizlemek ve onları kendi içinde bastırarak yok saymaktadır. (11)

Bir başka örnekte Bakire Meryem'in Tanrı'nın annesi olmasından ötürü yüceltilmesidir. Kadın, bakire Meryem'in kişiliğinde tahta oturtulmuştur ama aynı zamanda, insanın Tanrı'nın merhamet dolu cennetinden kovularak ölümlü dünyanın tüm kötülükleriyle baş başa bırakılmasının sorumluluğu da omuzlarına yüklenmiştir. Sonuçta kadının insanlığı çalınmış ve kişiliğisizleştirilmiştir. (12)

Eski Yunan Platonculuğu, Yahudilerin ataerkil tek Tanrı anlayışı ve Hıristiyanlıktaki, Tanrı'nın insanlar arasındaki ilişkilere doğrudan karışmak amacıyla, oğlu İsa'nın kişiliğinde dünyaya geldiğini duyuran ilahi vahiyler aracılığıyla kadına düşmanlık yeni bir boyut kazanmıştır. Felsefi, mistik ve tarihsel görüşlerde bir başka örneği olmayan bu karışım, cinsel birleşmeyi insan doğasında bulunan dürtüden kaynaklanan ana günah saymakla dünyanın bu en eski aşağılama olgusunu ortaya çıkarmaktadır. (10)

İslam dünyasında da kadınlar Cahiliye ve ilk dönem Müslüman Arap toplumunda çeşitli türlerdeki şiddetin mağduru olmuşlardır. İnsanlık tarihinin bilinen en eski dönemlerinden itibaren insanın hak ve hukukunu belirleyen taraf erkekler olmuştur. Erkek, sahip olduğu fiziki güç ve kuvveti yanlış algılamış, çocukları, kadınları ve hakları başkaları tarafından belirlenen diğer erkekleri

tarih boyu ikinci derece varlıklar olarak görmüş ve bu doğrultuda davranmıştır. Kur'an, aslında kadına bakışta yaşanan ayrımcılığı sona erdirecek ilkelere sahiptir. Ancak İslam'ın kadına kazandırdığı hakların büyük çoğunluğu eski örf veya dinlerin etkisiyle zamanla onlardan geri alınmış, kadın haklarında gerilemeler yaşanmıştır. Gelenek-görenek, örf-adet gibi kültürel uygulamaları tamamen reddetmek hatalı bir tutum olmakla birlikte onları sorgulamadan din haline getirmek de doğru değildir. (13)

İslam'da kadına yönelik şiddetin altında yatan temel düşünce yapılarına bakıldığında ise nedenler üç temel başlık altında incelenebilmektedir. Birincisi; Yahudi gelenekleriyle benzer olan ilk günah düşüncesidir. İkincisi; kadının, erkeğin ege kemiğinden yaratıldığı iddiasıdır. Üçüncüsü de kadınların akıl ve din bakımından erkekten eksik olduğu kanaatidir. (13)

Bunlardan birincisi olan ilk günah iddiasına göre Hz. Adem'in cennetten kovulmasının suçlusu eşi Havva'dır. İddiaya göre Hz. Adem'i, eşi yasak meyveden yemesini sağlayarak cennetten kovulmalarına neden olmuştur. Şeytan, Hz. Adem'in cennette nimetler içerisinde olduğunu görünce onu kıskanmış, cennetten kovdurmak için hileye baş vurmuş, cennetin bütün canlılarına müracaat etse de başarılı olamamış. Şeytan, cennetin kapısına gelerek Hz. Adem ve eşine, "Rabbimiz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya çok uzun yaşayanlardan olursunuz diye yasakladı" demiş, ardından da, "eğer o ağaçtan yerlerse cennette ebedî kalacaklarını" ifade etmiş. Daha sonra Havva, Hz. Adem'e, "Gel de şu ağaçtan yiyelim" deyince Hz. Adem, "Rabbimiz bize o ağaçtan yemeyi yasaklamadı mı?" demiş, ama Havva, eşinin elinden tutarak onu ağacın yanına getirmiş. Hz. Adem, eşini çok sevdiği için isteğini yerine getirmemekten korkuyormuş. Buna rağmen eşine, "Yapma, azaptan korkuyorum" dese de eşi, "Allah'ın emrini çiğnemiş...". Bu anlayışa göre eşinin cennetten çıkartılmasına neden olan kadın yarı şeytan kabul edilmiş ve şeytana layık görülenlerin,

kadına da en azından onun yarısı kadar layık görülmeli düşüncesi yaygınlaşmıştır. ⁽¹⁴⁾

İkinci iddia ise, kadının, erkeğin ege kemiğinden yaratılmış olmasıdır. Hz. Adem'in ve eşinin yaratılışı konusunda kaynaklarda Kur'an'ın anlatımına uygun olmayan çeşitli bilgilere rastlanmaktadır. Bu bilgilerden öne çıkan rivayet; "Kadınlara hayır tavsiye ediniz. Çünkü kadın, eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri en tepesidir. Onu düzeltmeye çalışırsan kırarsın; olduğu gibi bırakırsan eğriliği devam eder. Kadınlara iyi davranın." Aslında burada sadece kadının kırılabilirliğine, nezaket, hassaslık ve duygusallığına işaret edilmiş olabilir. Başka bir rivayette ise kadının ege kemiğine benzediğinden, doğrultulmaya çalışılırsa kırılabileceğinden söz edilmektedir. ⁽¹⁵⁾ Diğer taraftan konuyla ilgili olarak başka bir rivayette ise kadının kesinlikle doğru bir istikamete getirilemeyeceği, eğriliğiyle ondan yararlanmanın daha doğru olacağı, şayet doğrultulmaya çalışılırsa kırılacağı ve kırılmasının da boşanması demek olduğu ifade edilmektedir. ⁽¹⁶⁾ Bu rivayetten anlaşılıyor ki kadının yaratılışıyla ilgili sözlerin bir bölümü onu açıkça aşağılamakta, onun düzeltilemez bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadına yönelik ayırimcılık, şiddet ve aşağılamanın en önemli unsurlarından sonuncusu da onların, yaratılıştan getirdiklerine inanılan "akıl ve din bakımından yarım oldukları" kabulüdür. Rivayete göre bir güneş tutulması olayı yaşanırken Hz. Peygamber'in, beraberindeki insanlarla birlikte uzun bir namaz kıldığı, güneş tutulmasını Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in ölümüyle ilişkilendirenlere karşı, bunun normal bir olay olduğunu, hiç kimseyle ilgili olamayacağını belirttiği ifade edilir. Daha sonra kendisine cennetin gösterildiği, bir üzüm salkımına uzandığı, ama onu alamadığı, ayrıca kendisine cehennem de gösterildiği ve cehennemliklerin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu söylediği de iddia edilmektedir. Kadınların cehennemlik olma nedeni sorulunca da "dinlerinin ve akıllarının eksik olduğunu" belirtmiştir. Dindeki eksiklikleri menstrual

kanama gördükleri dönemde namaz kılmamaları, akıllarındaki eksiklikleri de şahitlikte bir erkeğe iki kadının denkliği delil olarak sunulmuştur. ⁽¹⁷⁾

Kadına Yönelik Şiddetin Altında Yatan Felsefi Düşünce

Cinsiyetler düalizminin böylesine yerleşmiş olmasında Platon ve Aristoteles'in rolü de büyüktür. Onlar bu görüşü felsefi ve bilimsel yönlerden temellendirmişlerdir. Platon pek çok kimse tarafından, Eski Yunan'dan orta çağa ve çağımıza kadar bütün zamanların en önemli ve en etkili filozofu olarak görülmüştür. Platon Politeia'da, hayali devletin tasarımını yaparken ve kadınlara erkeklerle eşit öğretim ve eğitim hakkı öngörürken Platon, yer yer sanki ilk feminist filozofmuş gibi karşımıza çıkmaktadır. Bu varoluşta o, evlilik ve üreme gibi yaşamın alt alanlarını saymakta ve sadece bu alanları kadınlarla ilişkilendirmektedir. ⁽¹⁸⁾

Platon hiç evlenmemiştir. Henüz genç iken Yunanistan'ı sarsan olaylar, onun düşünce dünyasını etkilemiştir. O, Atina ile Sparta arasında kısa ateşkes aralıklarıyla M.Ö. 431 ile 404 yılları arasında sürmüş olan Peloponnes savaşları yıllarında, zengin bir Atinalı ailenin çocuğu olarak yetişmiştir. Peloponnes Savaşları, Klasik Yunan'ın insanlığın sanatsal ve düşünsel alanda yaşadığı çok verimli bir uygarlık dönemini sona erdirmiştir. İnsan bedenini aslında kötü bir şey olarak gören Platon, bedensel yaşantı dünyasına karşı geliştirdiği küçümseme duygusunu saklamamaktadır. Symposion adlı eserinde kişisel güzelliği bir ayrıntı olarak görüyor ve ölümlülükten bir salgın olarak söz etmektedir. Socrates, Politeia'da kadın ve erkeklerin sadece biyolojik olarak ve fiziksel güç bakımından birbirlerinden farklı olduğu görüşüne dayanarak, seçilmiş kadınların erkeklerle eşit sorumluluklara sahip olarak bekçiler sınıfına alınmasını savunur. Platon'da kadınların eşit haklara sahip olması, onların cinsel kişiliklerinin aleyhine işlemektedir. Onlar sadece onursal olarak erkek kabul edilmişlerdir. Onlara tanınan tek biyolojik başkalık, üremedir. Cinselliğin kontrolü, devletin vatandaşları

üzerindeki hükümlerlik hakkının anahtarı sayılıp siyasal bir araç olarak kullanılmaktadır. Platon'dan günümüze kadar bütün totaliter devletlerde, kadının süslenmesinden hoşlanılmamaktadır. ⁽¹⁹⁾

Platon'un idealer kuramı Pandora söylencesini ve onun erkeklerin sağlıklı dünyasını bozucu etkilerini, sağlam felsefi bir temelle destekleyerek Hıristiyanlığın dogmatik ana günahı için düşünsel boyutta alt yapı oluşturmaktadır. Bu ana günaha göre insan, daha ana rahmine düşme eylemiyle Tanrının kusursuzluğundan ayrılp normallüğün, acının ve ölümlülüğün uçurumuna itilmektedir. Yine bu ana günahla, kadın tarafından baştan çıkarılan erkek, zorunlu olarak kusursuz iyiden yoksun kalmaktadır. Gerçekliğe bu düalist bakış, dünyayı duygusallığa doğru aşağılamakta ve onu en yüksek bilgi olan Tanrı'nın kusursuzluğu ile sürekli bir çatışma içinde görmektedir. Bu görüş, Hıristiyan düşünürlerinin düşünce evrenlerini önemli ölçüde etkilemiş ve kadınların hem sözcük hem de mecaz anlamıyla kararsız, değişken ve değersiz oldukları anlayışını pekiştirmiştir. Platon'un idealer kuramı ile kadın düşmanlığının felsefi temellerini kurması gibi, öğrencisi Aristoteles'de aynı kuramın bilimsel savunmasını yapmıştır. ⁽²⁰⁾

Aristoteles, bütün zamanların kadından nefret eden en acımasız düşün insanı olarak tarihe geçmiştir. O, kadınlar hakkındaki olumsuz görüşlerini hem bireysel hem de toplumsal düzlemde savunmuştur. Kadınların daha aşağı statüsünü tanımlarken Aristoteles, onların erkekler gibi saçsız kalmadıklarını, bunun ise onların çocuksu varlıklarının bir kanıtı olduğunu belirtmiştir. Aristoteles'in 'Hayvanların Ortaya Çıkışı Hakkında' adlı eserinde erkekle kadının farklı yaradılış amaçlarını açıklamaktadır. Erkeğin kadına karşı doğadan gelen bir üstünlüğü vardır. Biri hükmeden, diğeri ise hükmedilendir. Bu iki farklı amaç, zorunlu olarak iki insan cinsiyetinin bütün kuşakları için geçerlidir, sözleriyle açıklar. Bu nedenle Aristoteles'in kuramına göre erkeğin geni, ruhun ve aklın da taşıyıcısıdır ve aslında eriş-

kin insanın bütün yeteneklerini içinde barındırır. Erkek üreme hücrelerinin yerleştiği kadında ise sadece beslenme ile ilgili özler vardır. Burada erkeğin etken ilkesi devinme, kadınlığın edilgen ilkesi ise devinilmedir. Çocuk, bütün yapısal yeteneklerini ancak oğlansa geliştirebilir. Kadının bedeninde alışılmıştan daha güçlü bir cinsel salgılama oluşmuşsa, o zaman doğan çocuk da insana özgü gizil gücünü tam geliştiremez, başka bir deyişle kız olur. Aritoteles'in bu tür açıklamalarının doruğunda ise kadının, aslında başarısız, sakat doğmuş bir erkek olduğu düşüncesi yatar. ⁽²⁰⁾ Aristoteles'in kadınlar hakkında söylediklerinin çoğu, kölelik hakkındaki kuramları ile de ilişkilidir. Ona göre köleler, tıpkı kadınlar gibi mahkum edilmişlerdir. Ancak köleler, kadınlarda az da olsa bulunan ama yetki kullanmalarına yetmeyen karar verme becerisinden tamamıyla yoksundurlar. Aristoteles için itaat, kadının doğal davranış biçimidir. O, var olma amacını böyle yerine getirir. Buna ek olarak kadınlarla kölelerin bir ortak yanı daha vardır. Sahiplerine karşı geliştirdikleri aşağılık duygusu. Bu, köle sahiplerine ayrı, kocalara ayrı alanlarda da olsa, sonsuza kadar sürecek ve hiç değişmeyecek bir olgu olarak ortaya çıkar. Kız çocuğunu sakat bir erkek çocuğu olarak aşağılama, bazı göreneklerin de oluşmasına neden olmuştur. "Eğer doğuracağın çocuk erkek olursa bırak büyüsün, kız ise o zaman hemen at onu!" bu sözler, Hilarion'un M.Ö. 1 yılında karısına yazdığı mektupta yer almaktadır. İstenmeyen bebeklerin çöplüğe atılma töresi, Hıristiyanlığın Roma'da en önemli din olarak ortaya çıkışına kadar sürmüştür. ⁽²¹⁾ Bu şekilde çöplüklere atılan bebeklerin büyük bir çoğunluğu sakat veya hasta erkek çocuklar ya da sakatlanmış çocuklar yani kız bebeklerdir. Bu görenek o kadar yayılmış ki, insanlar bu şekilde çöpe atılan çocukların gece boyunca bağırmasından rahatsız bile olmamışlardır. Yani kadınlar seçilerek yok edilmiştir. Milattan Sonra (M.S.) 180 yılında tarihçi yazar Cassius Dio, devletin yüksek makamlarındaki erkeklerin evlenecek kadın bulamamalarından yakındıklarını belirtmektedir. Kız çocuklarının yüksek ölüm

oranları ve kadınların sık çocuk düşürmeleri erkek nüfusun, kadın nüfusundan kat kat fazla olmasına neden olmuştur. Erkekler lehine bu sayısal dengesizliğe ek olarak, yaşayabilen kadınlar sadece aşağı bir statü olan eş ve anne rolleri ile yetinmek zorundadır. (9) Bugün bu tür bir olgu Hindistan ve Çin'in bazı bölgelerinde hala görülmektedir. Oralarda kürtaj izni sadece kız çocuğu doğuracak olan kadınlara verilmektedir. (22)

Erkeklerin bir şekilde kadınlardan bağımsız olarak görüldüğü erkek özerklik fantezisi, erkeklerin kadınlar olmadan da dünyaya gözlerini açabildiği Pandora söylencesindeki yaradılış öyküsüyle kendini açıklamaktadır. Pantheon'da bu imkansızlık, erkeklerin üremek için zorunlu oldukları kadınları gereksiz kılacakları düşüncesi belirtilmiştir. Tanrıların anası da olabilen Baba Tanrı Zeus söylencesi, Aristoteles'in düşünceleriyle tekrar geçerlilik kazanmıştır. Aristoteles annenin hamilelikteki rolünü sadece bir beslenme konusu olarak tanımlamıştır. O, kadını fetüsün gelişimi için ihtiyaç duyulan çevre dışında her şeyi içeren, erkek tohumunun edilgen yuvası olarak görmüştür. Ona göre, kadının yapabildiği her şeyi erkekler daha iyi yapabilir. (20)

Zaman içerisinde toplumsal ve siyasal huzursuzluklar, devletle o devletin uyruğu olan insanlar arasındaki ilişkileri değiştirmiştir. Demokrasiler, oligarşiler ve diktatörlük ve rejimler yıkılmıştır. Ancak kadın düşmanlığı hala varlığını sürdürmektedir. Bu, inatla bilincimize yerleşen, kendi cinsinin yarısının insan olma hakkını yadsayan bir düalizmdir. Bu düalizimde erkek tez, kadın ise antitez olarak yer alır. Kadınlar kendilerini, onlara karşı üretilen bir dizi dini, felsefi, bilimsel ve hukuksal kanıt karşısında bulurlar. Bunların hepsi, kadının erkek karşısında doğalarından kaynaklanan bir aşağılığı savunmakta ve aynı düşüncüyü güçlendirmektedir. Bu delillerin etkileri bugün de yaşanmaktadır. (10)

Feministlerin dışında pek çok kişi tarihi, kadınların rolünü ve başarısını en aza indiren, hatta tamamen yok sayan ataerkil toplumun bir ürünü olarak değerlendirmektedir. Fakat, eski dönemlerde kadın bazı anaer-

kil aile tipinde görüldüğü gibi, doğurganlığı ve verimliliği sebebiyle hayatın, bereketin sembolü olarak algılanırdı. Aşırı derecede kutsanmış ve nihayet Kybele, Artemis, İştar vb. mitolojik tanrıça örneklerindeki gibi tapınma kültürüne dönüştüğü de görülmüştür. Ancak, anaerkil çağının yaşandığı dönemlerde yazılı bir tarihin olmaması delillerin yetersiz olmasına neden olmaktadır. (23)

Aydınlanmanın peşinden gelen özgürlükçü demokrasinin yaygınlaşması ile kadınların siyasal ve hukuksal eşitliği için uzun bir savaş başlamıştır. Ama bütün bu ilerlemeler bile kurumsallaşmış kadın düşmanlığını sona erdirmeye yetmemiştir. Batı dünyasında kadınların siyasal ve hukuksal eşitliğini cinsel devrim izlediğinde bu, kökten dinci Protestanlarda ve tutucu Katoliklerde güçlü bir karşı tepki doğurmuştur. Pek çok üçüncü dünya ülkesinde de kadın haklarını kabul ettirme çabaları, derinlere sinmiş dinsel inanışların ve toplumsal alışkanlıkların tekrar uyanmasına yol açmıştır. Bu olumsuz gelişme, Taliban tarafından yönetilen Afganistan'da kadına baskıyı birincil hedef olarak benimseyen köktendinci bir devlette doruğa ulaşmıştır. Orada kadınlar yasa zoruyla kamu yaşamından kovulup ve temel haklarından tamamen yoksun bırakılmışlardır. (10)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Şiddette cinsiyet ayırmacılığının ne zaman, nerede başladığını söylemek zor olsa da Milattan Önce (M.Ö.) 8. yüzyıl Doğu Akdeniz olarak belirtilebilir. O dönem Antik Yunanistan ve Antik İsrail'de yaradılış öyküleri yaygındır. Bu öykülerde insanın günahları anlatılıp, bunların yol açtığı sefalet ve acıların nedeni kadınlara ve özellikle de onların karakter zayıflıklarına bağlanmaktadır. Her iki kültürün bilinen söylemleri, antikçağı izleyen dönemlerin Batı kültürlerinde de aynen yer bulmuştur. Giderek kurumsallaşan kadına düşmanlık, Hıristiyanlığın yayılması ve ilk günah öğretisinin benimsenmesinden sonra dramatik bir değişim geçirmiştir. İslam dünyasında da kadınlar Cahiliye ve ilk dönem

Müslüman Arap toplumunda çeşitli türlerdeki şiddetin mağduru olmuşlardır. İslam'da kadına yönelik şiddetin altında yatan temel düşünce yapılarının; Yahudi gelenekleriyle benzer olan ilk günah düşüncesi, kadının, erkeğin ege kemiğinden yaratıldığı iddiası ve kadınların akıl ve din bakımından erkekten eksik olduğu kanaati olduğu görülmektedir. Cinsiyetler düalizminin böylesine yerleşmiş olmasında Platon ve Aristoteles'in rolü de büyüktür. Onlar bu görüşü felsefi ve bilimsel yönlerden temellendirmişlerdir.

Sonuç olarak kadın düşmanlığının altında yatan temel güdü aslında erkeğin kadına, kadının da erkeğe duyduğu arzudur. Burada nefret ile arzu iç içe geçmiş durumdadır. Aslında erkek kendi içinde çatışma yaşamaktadır ve çoğu erkek bu durumun farkında değildir. Öğrenilmiş kadın düşmanlığı gelecek nesillere aktarılmakta ve bir süre sonra bu düşmanlık toplum tarafından normalleştirilmekte ve benimsenmektedir. Farklaşma yani kendini gerçekleştirme sürecini sağlıklı olarak tamamlayamayan toplumda, kadının sürekli şiddete maruz bırakılması gerilimi artırmakta ve bireyi işlevsizleştirmektedir. Toplum, kadına yönelik şiddeti çözebilmek için öncelikle esas sorun olan, toplumsal cinsiyet temelli düşüncelerini duygularından ayırarak yani kendini geliştirerek mücadele etmelidir. Kadına karşı şiddet ancak cinsiyetlerin eşitliği tabanında yok edilebilir.

KAYNAKLAR

1. Kızılkaya Beji N. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. In: Kızılkaya Beji N, Meram HM, editors. Kadın Sağlığına Genel Bakış. 3rd ed. İstanbul: Nobel tıp; 2019. 13-20.
2. World Health Organization. World health statistics 2019: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. Geneva; 2019. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO Available from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/324835/9789241565707-eng.pdf?ua=1> [Erişim Tarihi:14.01.2020]
3. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Türkiye'de Kadın. Ankara; 2020. Erişim Linki: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/38419/02-03-2020-tr-de-kadin.pdf> [Erişim Tarihi:30.11.2020]
4. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2019 Raporu. İstanbul; 2019. Erişim Linki: <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/2889/kadincinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu> [Erişim Tarihi:14.01.2020]
5. Aslan D. Aile içi kadına yönelik şiddet ve İstanbul kadın misafirhanesi [yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; 1998.
6. Pinker S. The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature. 1st ed. New York: Viking; 2002.
7. Hesiodos. Theogony and Works And Days [İşler ve Günler - Tanrıların Doğuşu]. Akderin F, translator. Ankara: Say; 2015.
8. Meagher RE. Helen: Myth, Legend And The Culture of Misogyny. 1st ed. United Kingdom: Continuum; 1995.
9. Pomeroy SB. Goddesses, Whores, Wives and Slaves: Women in Classical Antiquity. 2nd ed. London: Pimlico; 1994.
10. Hooland J. Misogyny, the World's Oldest Prejudice [Mizojini: Dünyanın En Eski Önyargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi]. Okyay E, translator. Ankara: İmge Kitabevi; 2016.
11. İncil—Tevrat—Zebur Kutsal Kitap. 2020. Erişim Linki: <https://incil.info/kitap/Yuhanna/12> [Erişim Tarihi: 23.07.20]
12. Weininger O. Sex and Character: An Investigation of Fundamental. 1st ed. USA: Indiana University Press; 2005.
13. Okuyan M. Kadına yönelik şiddete Kur'an'ın bakışı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 2007; 23: 93-134.
14. Muhammed b. Muhammed el-İmadi Ebussuud, İrşadü'l-Aklî's-Selîm. Mezaye'l-Kur'ani'l-Kerim 1st ed. Beyrut: 1990; 91.
15. Buhari, Nikah, 80.
16. Müslim. Rada, 18.
17. Buhârî, İmân, 21; Zekat, 44; Savm, 41; Rikâk, 16; 51; Nikâh, 87; Bed'ü'l-Halk, 8.
18. Platon. Republic [Devlet] 42nd ed. Eyüboğlu S, Cimcoz MA, translator. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; 2019.
19. Russell B. A History of Western Philosophy [Batı Felsefesi Tarihi]. Fethi A, translator. İstanbul: Alfa Yayınları; 2016.
20. Clack B. Misogyny in the Western Philosophy. 1st ed. Reader A, editor. London: Routledge; 2016.
21. Leflowitz MR, Fant MB. Women's Life in Greece an Rome: A Sourcebook in Translation 2nd ed. Baltimore, Maryland: John Hopkins University Press; 1982.
22. Asya'nın Doğamayan Kız Çocukları. Erişim Linki: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/81127.asp> [Erişim Tarihi: 20.09.20]
23. Kurt Fidan M. Ana tanrıçalardan Bakire Meryem'e: Kadının mitolojik öyküsü. II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – IV, Bursa 2013; ss 927-944